

Justitsraad,
Stænderdeputeret Hans Wulff
til Elkærholm.

Efter hans egne og andres Optegnelser ved Pastor
G. Schousboe-Jensen i Buerup.

Eventyret spiller en Rolle i de fleste Menneskers Liv, om ikke paa anden Maade, saa dog i Barndoms- og Ungdomstidens Drømme. Kun de færreste ser dem opfyldte. Paa de følgende Blade vil man stifte Bekendtskab med en Mand, en blind Gubbe, der sidder paa „Blokshjerg“ og nedskriver sit Levnet gennem 80 Aar, og det forekommer ham som et Eventyr: Kniplingskræmmer — Huslærer — Ridefoged — Møller Justitsraad, fra Fattigdom til Velstand, fra Landevejen til Kongens Taffel. Han føler sig som en Mand, der har faaet sin Barndoms Drømme virkeliggjorte, ja mere end det — men ganske vist kun gennem et ihærdigt Arbejde og en sjælden Sparsommelighed. Men lad ham selv fortælle om det!

Her skal blot oplyses, at hans skriftlige Efterladenskaber beror hos hans Datterdatter, Enkepastorinde Eulalia Aagaard f. Johansen i Glud ved Horsens. Hun har velvilligst overladt mig dem til Gennemlæsning og Afskrift samt givet mig Tilladelse til at offentliggøre saa meget deraf, som maatte forekomme mig at være af almindelig Interesse. Jeg haaber, at jeg ikke skal blive den eneste, der véd hende Tak derfor, men at ogsaa en og anden af Læserne maa fornøje sig ved at faa malet for sine Øjne nogle Billeder fra en svunden Tid.

G. S.-J.

JEG er gammel, og mit Dagværk er til Ende. I fire Sneser Aar har jeg saa nogenlunde bestræbt mig paa at virke gavnligt, og mine Bestræbelser har baaret rigere Frugter, end jeg fra min Banes Begyndelse troede eller turde vente. — Til Arbejde har jeg i en lang Række af Aar ikke været vant; til at vandre omkring uden Formaal har jeg ingen Lyst; at komme i Selskab morer mig ikke, fordi min Hørelse ej mere er saa god, at jeg kan opfatte, hvad der tales i nogen Afstand fra mig. Læsning har i mange Aar været mig en lige saa behagelig som nyttig Tidsfordriv, men mit Syn er saaledes svækket, at dette Gode er mig aldeles berøvet, og ingen Briller yder mig mere nogen Hjælp. Hvormed skal jeg fordrive en Tid, der ofte forhen var for kort, men nu falder mig uendelig lang og ked-sommelig? Haanden kan endnu føre Pennen, som kan give Tanken Ord, og derfor har mine kære formaet mig til at begynde paa dette ubetydelige Skriveri, der sandsynligvis aldrig bliver læst af nogen, og — *jeg* formaar det ikke.

Men hvad og hvorom skal jeg da skrive? „Ja, Fader“, siger man, „skriv dit Levnetsløb, det vil være saa kært at komme i Besiddelse af samme, og det skal som en Helligdom opbevares i Familien.“ — Ja, tænkte jeg, paa hvilken anden Maade kan det vel gøres mig muligt at dræbe Tiden? men — hvor hastig kan ikke denne Vise synges til Ende, og da vil Gellerts bekendte Ord: „Er lebte, nahm ein Weib und starb“ kunne gøres anvendelige. Men i det gamle Pulterkammer opbevares adskilligt, som muligt vil fylde nogle Blade, og da Formaalet jo fornemmelig er at dræbe Tiden, saa kommer ikkun lidet i Betragtning, hvor fedt eller magert Indholdet bliver.

Forfatteren fortæller derpaa ret udførligt om sine Forfædre, som paa fædrene Side hørte hjemme i Tønder-Eggen. Navnet Wulff var ikke oprindeligt i Slægten, men optaget som et Slags Minde om en hollandsk Kaptain Gaston Wolff, der i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede havde vist Familien adskillige værdifulde Tjenester. Dog blev dette Navn først optaget til stadig Brug af Forf's Fader. Denne, Andreas Hansen (Wulff), var oprindelig Skomager, men blev senere Handelsmand og Værtshusholder i den lille vestslesvigske Flække Højer. Her ægtede han Murmesterdatteren Johanne Jensen, hvis Slægt stammede fra Holleskov i Føvling Sogn Nord for Kongeaaen. De havde deres jævne Udkomme, først i Højer, siden i Tønder, hvor Manden drev Handel med Gavn-tømmer, hollandsk Fajance og Bremer Pottetøj. Da der imidlertid i Aaret 1769 blev oprettet en Fajancefabrik i Slesvig, forbødes Indførsel af udenlandsk Fajance, og Andreas Wulff, der netop skulde have et meget stort Parti hollandsk Fajance hjem, fik det altsammen konfiskeret af Toldvæsenet, da det ankom. Da hans bedste Næringskilde hermed var tilstoppet, bragtes han med Familie til Randen af Armod. Dog kom den ærlige og paalidelige Mand senere i bedre Kaar, idet han fik oprettet en ret indbringende Kludehandel i Bredebro. Der døde han og Hustruen som gamle Folk lidt ind i det 2. Aarti af det 19. Aarhundrede. — Forf. fortsætter derpaa:

Om de efterladte 7 Børn vil nu være at fortælle... og vi begynde saa med den ældste, der, som vi vide, hed *Hans*.¹ Han fødtes i Aaret 1764 den 26. September i Højer og skal have været en nydelig lille Dreng; men dette varede ej ret længe, thi i sit andet Aar fik han Børnekopper, der nær havde berøvet ham Livet, og blev hans Ansigt da saaledes tilredet af Kopper, at han blev aldeles ukendelig og mere grim, end han forhen havde været yndig. I denne Sygdom mistede han aldeles én af sine Sanser, nemlig Lugten. Endnu medens Forældrene boede i Højer, begyndte han at gaa i Skole og sad selvanden paa en lille

¹ Forf selv.

Skammel; men han vilde langt hellere lege end læse. Han red gerne paa Kæphest og ønskede sig, naar han blev stor, en Ridehest og en rød Kjole. Forældrene flyttede nu til Tønder, hvor da Skolegangen atter begyndte. Drengen havde meget tyndt Haar, og det blev tilraadet at rage Haaret rent af med en Ragekniv, da vilde det blive tykkere. Dette skete, og man tænke sig, hvor det næsten blodrøde, koparrede Ansigt maatte tage sig ud ved det hvide, skaldede Hoved; men til hin Tid brugtes intet bart Hoved; thi man bar røde uldne, flossede Huer, og blot naar der holdtes Bøn i Skolen, blev det stakkels skaldede Hoved blottet. Hans Fader havde læst en Del, og Hans vilde gerne høre Fortællinger. Nu fortaltes mest af Bibelen, og i en Alder af 6 Aar vidste han Besked om Kain og Abel, Noah og Syndfloden, om Patriarkerne og Moses og en Del mere af det gamle Testamente, hvilket han da atter fortalte til andre Børn. Han var enfoldig nok til at sige alt, hvad han mente. Saaledes havde hans Genbo i Tønder, Kniplingskræmmer Hans Schack, 2 Døtre, Christiane og Louise. Christiane var hans Kæreste, men da Louise en Dag spurgte, om han ikke vilde have hende til Kæreste, svarede han: „Nej, dig kan jeg slet ikke lide, thi du har jo en Pukkel“, hvilket af den stakkels Pige blev meget ilde optaget. Han var forresten i hin Alder meget fløv; thi vendte man sig til ham med et eller andet Spørgsmaal, kom han i stor Forlegenhed, og med fravendt Ansigt svarede han ikke andet end: „Ja-a-a-ve-e-e“. Spurges han, hvad han vilde være, naar han blev stor, lød Svaret stedse: „Slet int!“ Han vilde gerne fortjene lidt, og naar Skoletiden havde Ende, gik han, mens Foraaret varede, ud i Engene for at plukke Blomster, og dem

udraabte han i Gaden imod Betaling i Knappenaale; og naar han nu paa den Maade havde erhvervet en hel eller halv Snes Knappenaale, leverede han disse sjæleglad til sin Moder, hvem han stedse holdt langt mere af end af Faderen. Han var sparsommelig; det var engang i hans Forældres usleste Armods Tilstand, at man paa Juleaften skulde gøre sig lidt til Gode, og vor Hans sendtes af Moderen ud i Byen for at købe 1 Pd. Smør. Den arme Fyr, der paa Hænder og Fødder havde nogle og tyve Frosthuller, krøb af Sted. Paa Torvet mødtes han af en anden Dreng, der spurgte Hans, hvor han skulde hen, og Svaret lød: „Til Mathis Bogbinder at købe et Pund Smør!“ „Nej,“ sagde Drengen, „han er for dyr, gaa til Christian Lassen i Spekkergaden, dér faar du det 1 Søsling bedre Køb,“ og stakkels Hans krøb et Stykke længere end ellers, fik Smørret til den billige Pris, kom jublende hjem og raabte: „Moder, jeg fik Smørret en Søsling bedre Køb hos Christian Lassen, og her er den!“ En Taare perlede i den stakkels Moders Øje over Barnets gode Vilje til at spare; men det købte Smør var saa daarligt, at det næppe kunde nydes.

Forældrene flyttede, som vi have hørt, til Bredebro og, deres Armod uagtet, holdtes Drengen flittig i Skole. Med Læsning inden- og udenad gik det godt, med Skrivning vilde det imidlertid ej rigtig lykkes, men regne kunde han godt, endog i en tidlig Alder. Der var imidlertid indtruffet et Uheld, der voldte den ømme Moder megen Bekymring. Medens de boede i Tønder, kom en gammel Ven, Christian Jacobsen, Skomager fra Højer, at besøge dem i Tønder, og da han var den lille Hans's Gudfader, glædede denne sig meget til ham; thi hver Gang han kom, gav han ham

en Skilling. Han stillede sig nu imellem Gudfaderens Knæ og saa ham venlig glad op i Ansigtet; men idet han betragtede den lille, udbrød han til den tilstedeværende Moder: „Hvad er det? Hans bliver jo skeløjet!“ Hun nærmer sig, betragter Drengen og udbryder: „O, ja, det gør han virkelig, den stakkels Dreng!“ Hans skelede med det venstre Øje, og det var man nu bleven vant til. Nu hændte det sig, da Forældrene alt et Par Aar havde boet i Bredebro, at Johanne havde syet noget Hovedtøj for Pastor Niensens Datter i Sønder Wollum, og det skulde Hans i Middagsstunden bringe hende og tage 4 Pd. Smør tilbage. Hans rendte afsted, udrettede sit Ærinde, og som han kom lidt ud paa Gaden, saa han, at en Karét med 4 Heste for kom jagende paa Landevejen, og den maatte han sé i Nærheden og absolut naa til Byen lige saa tidlig som den. Han rendte nu, barbenet som han var, rask til og naaede Maalet lige saa tidlig som den firspændige Karm. Da den var forbi, iler han til Moderen og røgter sit ham af Karen i Wollum opgivne Ærinde. Moderen betragter den glohede og pustende Dreng og udbryder: „Gud bevare os, hvor sér dit Øje ud!“ Hun tilbandt ham det højre Øje og lagde en Bog for ham, i hvilken han til Nød kunde skimte Linierne, men ikke skelne et Bogstav. Moderen sørgede, en Læge spurgtes, men han vidste intet Raad! en klog Kone tilrådede Øjets Slikning med pulveriseret Ingefær paa Tungen, men intet hjalp, og da vor stakkels Hans var 12 Aar gammel, kunde han med det venstre Øje ikke engang sé Solen paa Himlen, om den end skinnede nok saa klart. Det højre Øje stod ham derimod bi, indtil han naaede sit fir-sindstyvende Aar.

At arbejde var egentlig ikke hans Sag, men han læste gerne alt, hvad han kunde overkomme: Fabler, Romaner, Historie, Rejsebeskrivelser, Vers og Prosa, alt var ham kært; ligeledes hørte han gerne Eventyr fortælle, og naar Anders Morbroder¹ engang imellem, fornemmelig i Julen, besøgte Familien, saa gik det løs paa Fortællinger, fornemmelig af 1001 Nat, af hvilke enkelte endnu bevaredes i vor Hans' Hukommelse, da han var 80 Aar gammel. En aldrende Mand i Byen ved Navn Hans Raffsted var en ret levende og uudtømmelig Krønikebog, og Hans var en af hans opmærksomste Tilhørere, og hvad han nu hørte ham fortælle, fortalte han igen i andre Kredse i Mørkningen i de lange Vinteraftener. Saaledes engang da han, omtrent 12 Aar gammel, fortalte for en Mand ved Navn Mads Bekker et meget smukt Eventyr, der morede alle Tilhørerne, udbrød gamle Mads, da han var færdig: „Véd du hvad, lille Hans, du er for god til at blive Bonde. Hvis jeg maatte raade, da skulde du sé at komme til Jylland og blive en lille Tjener paa en Herregaard, dér kunde du maaske engang blive en lille Ridefoged, og da havde du faaet Svøben i den rette Haand.“ Men disse Mads Bekkers Ord glemte stakkels Hans aldrig.

Han skulde engang have en ny Kjole. Skrædderen, Christoffer Murmand, sad en Lørdag Morgen paa Bordet og syede, og nu sagde han: „Hans! dersom du straks gaar til Closter² (en dansk Mil) og henter Knapperne, saa kan du i Morgen faa den nye Kjole paa til Kirke.“ „Ja, ja, gerne!“ sagde Hans; „men Moder, maa jeg løbe med bare Fødder?“ Moderen

¹ Lærer og Kantor i Højer.

² Løgumkloster.

sagde ja, og Hans kastede Sko og Strømper. I samme Øjeblik kom Moderens Søskendebarn Christen Lorenzen fra Randrup og sagde, han skulde til Closter for at køre Jord til Mølle-dæmningen, som var brudt ud; thi han var dér møllepligtig. „Maa jeg køre med?“ spurgte Hans, og da hertil blev svaret ja, sprang han paa Vognen og satte sig paa et Sædeknippe. En medfulgt Karl, ligesaa dum som han var døv, havde været hos Smeden for at faa en Spade sleben, traadte bag til Vognen og sagde: „Staa op!“ og Hans rejste sig; men i samme Øjeblik satte Karlen Spadekrykken for Maven og rendte Spaden ind under Sædeknippet og hug et dybt Hul i Hans's Hæl. Denne gav et højt Skrig og sank tilbage, Blodet flød ud af den 3 Tommer store Aabning, og man maatte bære ham ind, satte ham paa Knæ paa en Stol, og medens man søgte Forbinding, randt Blodet langs en Fjæl i Gulvet lige ned til Døren. Det varede længe, før Saaret lægedes, og i den Tid morede den stakkels Dreng sig ved Læsning, dels i Bibelen og dels i en historisk Bog, en Foliant, kaldet „Schauplatz der Zeit“ af Ziegler og Münchhausen, og et lille Vers, vel ikke just det første af ham forfattede, vidner om et gudfrygtigt Sind og lød saaledes:

Haab paa Herren, bed af Hjerte,
 At han ud af al din Smerte
 Naadelig forløser dig,
 Salig tager dig til sig.
 Al din Sag sæt i hans Haand,
 Naar du skal din Aand udgive,
 Da maa du i Tro forblive
 Rolig ved din Frelsermand.
 Er du fattig i din Tro

Suk til Gud, saa faar du Ro.
Efter Længsel, Vé og Plage
Naaes evig Glædens Dage.

Begyndelsesbogstaverne til hver Strofe sammenlagt giver hans da førende Navn: Hans Andresen. — Men ej altid skrev han gudelige Vers. Laust Svarrers Kone i Nabolaget var en arrig Sladderske, der talte ilde om alle og gav dem Øgenavne. Hende vilde vor unge Ven tugte og skrev en Pasqvil,¹ i hvilken hun blev skildret med grelle Farver, og den Gravskrift, hun engang skulde have, var tillige indført heri. Han skrev flere Afskrifter af det hele med fordrejet Haand og hæftede dem i Midnatstimen paa adskillige Gadedøre; men selve Gravskriften klistrede han fast paa Konens egen Dør. Da Skolebørnene Morgenen derefter gik Huset forbi, bleve de Plakaten var, læste den og lo. Dette blev Kjesten Svarrers var, begyndte at bande, greb Koteskaffet og ilede ud af Døren for at prygle Drengene bort; disse vege, men pegede op over Døren og raabte: „Se, Kjesten, se, hvad dér sidder!“ At hun blev gruelig arrig, lader sig tænke; men at vor Hans svævede i en gruelig Angst for at blive opdaget, er lige saa vist. Dog slap han godt derfra, men kunde længere hen i Tiden godt mærke, at Kjesten havde ham mistænkt.

Da han var 12 Aar gammel, sejlede han med sin Fader til Hamborg, men den arme Dreng var saa fjollet undselig, at han ej engang turde gaa ind til en Bager at købe sig en Kage, naar Faderen paa dette Vilkaar bød ham Skillingen dertil. Men da han kom tilbage, vidste han dog at fortælle en hel Del om, hvad han paa denne sin første lange Rejse havde set.

¹ Smædeskrift, Nidvise.

Kniplingshandler Anders Outzen i Brede havde 3 Døtre, omtrent 7, 6 og 5 Aar gamle. Sommeren over gik de til Sognets Skole i Bredebro; men i Vintertiden kunde dette ej lade sig gøre. Vor Hans havde fyldt sit 13. Aar, og man ønskede at faa ham Vinteren over for at læse med de 3 smaa Piger. Hans Forældre samtykkede med Glæde i Forlangendet, og han blev nu Skolemester, læste baade Dansk og Tysk med Børnene, skrev Bogstaver og fortalte dem Krøniker i ledige Timer, saa han der levede en meget behagelig Vinter. Da Foraaret kom, forlod han Familien og gik nu en Del af Sommeren selv i Skole; men der gaves Mellemrum, som ej var ham behagelige; thi dels maatte han følge sin Fader, af og til huserende med Kramvarer og Silketøj, og undertiden maatte han gaa paa egen Haand med sin lille Krampakke til et Nabsogn, og dette var for ham sure Æbler at bide i.

... Til Nytaar skrev han et tysk Gratulationsvers til Sognepræsten, Pastor Overbeck, som derfor forærede ham Gellerts Fabler, som han opbevarede, saa længe han levede.

Proprietær og Procurator Schmidt fra Herregaarden Tirstrup¹ i Jylland førte for Mølleren i Brede en Proces, og da han havde Børn, som han gerne vide give nogen Kundskab til det tyske Sprog, spurgte han, om man ej kunde anwise ham et ungt Menneske, som kunde være tjenlig hertil; og da den før omtalte Anders Outzen var til Stede, i hvis Hus jeg havde været en Vinter, henviste han Manden til mig, og da Budskabet herom bragtes, tænkte jeg paa Mads Bekkers Ord, og

¹ Maa bero paa en Fejlhuskning hos Forf., da der ikke kendes nogen jysk Herregaard af dette Navn. (Red. Anm.)

den Tanke blev stedse mere levende hos mig, at hvis jeg skulde opnaa nogen Lykke i Verden, maatte jeg søge den i Jylland; men — Faderen sagde: „Nej! Hans skal blive hjemme!“

Da Efteraaret kom, forlangte man ham atter til Brede, hvor, siden han sidst var der, Manden var død og hans Enke gift med Jørgen Sørensen Jakobsen. Forældrene tillod det, og han havde dér atter en lykkelig Vinter. Jakobsen talte med ham om, hvad han egentlig havde Lyst til, men det vidste han ikke rigtig selv. „Hvis du,“ sagde den fortræffelige Mand, „havde Lyst til Kniplingshandelen, saa vilde jeg nok betro dig Varer, og du kunde da muligt derved med Tiden komme i en god Næringsvej. Tal med dine Forældre derom.“ Han gjorde saa, og Forældrene opmuntrede ham til at gaa ind paa Forslaget; thi Kniplingskræmmerne var i hin Egn og til hin Tid meget agtede Folk. Den stakkels Hans, der stedse i sin Barndom slet intet vilde være, blev saaledes en huserende Kniplingskræmmer, og hans første Udvandring var til det Øst for Aabenraa beliggende Løjt Sogn, derfra gennem Sundeved og til Øen Als, og hans første Optrædelse paa denne Ø var nær kommen ham dyrt at staa. Straks paa Skibsbroen i Sønderborg ligger et smukt Værtshus, „Skibet“ kaldet, og dette Værtshus, hvis Vært hed Andreas, var ham reccommanderet. Hans hele Bagage bestod i en i Voksdug indpakket Æske, som han bar under Armen. Han spurgte i ommeldte Værtshus, om han kunde blive dér, og den venlige Værtinde svarede ja. Vor Hans forlangte et Smørrebrød og et Glas Øl, og da dette var fortæret, gik han udenfor Døren. Her stimlede Drengene omkring den fremmede og spurgte, hvad han var for én, hvortil

han svarede, at han var en Kniplingskræmmer fra Tønder-Eggen. Nu spurgte man om et og andet, hvad han besvarede, og endelig spurgte man, om han ikke vilde gøre en lille Sejltur med dem i en Baad, og da han fra et Par Farter til Hamborg var vant og-saa til Baadsejlads, sagde han med Glæde ja. Vejret var godt, Selskabet behageligt, og vor unge Ven morede sig i længere end en Time; men endelig vaagne Tanken om hans Kniplingsæske, og han bød, betagen af en gruelig Angst, at man øjeblikkelig vilde sætte ham i Land. Dette skete, og han ilede nu over Skibbropladsen til sit Logis, kastede, da han traadte indenfor Stuedøren, sit Øje til Krogen bag Skænbordet, hvor han paa Bænken havde sat sin Æske, men — den var der ikke mere. „O Gud! O Gud!“ udbrød han med et Angstskrig. „Hvad fejler dig, min Dreng?“ sagde den venlige Værtinde. „O, min Æske, min Æske!“ sagde han. „Hvor har du ladet den staa?“ spurgte Konen. „Dér, dér paa Bænken i Hjørnet!“ „Ja,“ sagde hun, „det var meget ubetænksomt, her gaar mange Folk ud og ind, og jeg kan ikke lægge Mærke til, hvad man enten bringer med eller tager tilbage; jeg kan ikke svare til den Æske, thi du gav mig den jo ikke i Forvaring.“ „O!“ skreg han, „saa springer jeg i Stranden!“ „Ja, bi da lidt,“ sagde Konen, „saa vil jeg se at hjælpe dig ud af din Forlegenhed; men vær mere forsigtig en anden Gang!“

Den stakkels Fyr huserede nu, solgte lidt, fortjente mindre, og gjorde sig det til Regel, at paa den Dag, hvor han ej tjente til fuld Fortæring, maatte han til Middag hjælpe sig med et Smørrebrød og et Glas Øl. Brændevin drak han til den Tid aldrig. Paa denne sin første Rejse vankede han omkring i 14 Dage og

havde ikkun solgt for lidt over 100 Mk. Courant. Han gjorde nu en lille Rejse til Husum og Eidersted, men Afsætningen var kummerlig; thi dels huserede mange med den Slags Varer, og dels holdt han dem temmelig dyre. I Husum kom han i et Hus, hvor man købte for 1 Rdl., men ved at lægge den i sin lille Tegnebog fandt han, at Seddelen var dobbelt, og sagde straks: „Nej, Herre, det er ikke rigtigt,“ og rakte ham den dobbelte Seddel. Manden saa nu, at der var to, og sagde straks: „Naa, du er dog ærlig!“ og sagde dernæst til sin Kone: „Køb nu for en Daler mere!“ og stakkels Hans blev glad.

Længere hen foretoges atter en Tur til Als. Han kom op paa Slottet Augustenborg og fik Tilladelse til at komme ind i Prinsessernes Værelse med sit Kram. Man besaa hans Kniplinger, men købte intet, tildels fordi de vare for dyre. Man underholdt sig lidt med Purken, og den tilstedeværende Hofdame fik Befaling til at skænke ham en Kop The og præsenterede ham dertil en Tallerken med Sukkertvebakker, og Staklen var glad; men da han forlod Værelserne, søgte han ud i Parken hen i en afsides Krog, kastede sig paa en Bænk og bad under stride, rindende Taarer, at Forsynet vilde forhjælpe ham til at betræde en anden Bane; thi han var for det første ingen Elsker af det omflakkende Liv, og dernæst var Fortjenesten saa ubetydelig, at Modet aldeles forlod ham. I Middagsstunden kom han i den tæt ved Slottet liggende Flække i Hofraad Mathiesens Hus og falbød sine Kniplinger. Hofraaden sagde: „Nu skulle vi spise; læg din Æske fra dig og kom og faa noget med!“ Med Glæde blev Tilbudet modtaget, og efter Bordet solgtes lidt til Fruen, saa han glad og vel til Mode

forlod Huset. . . . Han vandrede Landet igennem og kom til den lille Købstad Nordborg. Vi kende hans Sparsommelighed fra en tidligere Tid, og denne bragte ham til i den varme Aarstid at tage Støvlerne paa Nakken og gaa med bare Ben. Saaledes vandrede den stakkels koparrede nu som en barbenet Dreng fra Hus til Hus og kom ind i et Hus, falbydende der som andet Steds sine Kniplinger. Konen i Huset, Madam Thomsen, som var Enke, købte for nogle Skillinger og spurgte om hans Hjemstavn samt ellers om et og andet. Omsider sagde hun: „Hør, min Dreng, min salig Mand var fra samme Egn som du, og for hans Skyld holder jeg af denne Egns Menne-sker. Du lader til at være en skikkelig Dreng, nu vil jeg først give dig noget at spise, gaa derefter ud i Byen med dine Kniplinger og kom mod Aften tilbage og tag Logis hos mig for næste Nat, og det skal intet koste dig.“ Hans tog med Glæde mod Tilbudet, og da han mange Aar derefter fortalte denne Anekdote til sin Nabo, Proprietær Thomsen paa Nygaard,¹ sagde denne: „Herregud, det var saamænd min Bedstemoder.“

Næste Aar skulde en længere Rejse foretages, og skønt vor Hans var i sit 18. Aar, var han dog en lille Purk. Hans Fader foretog sig derfor at ledsage ham paa hans første Tur gennem Holsten, og Turen gik over Flensborg, Slesvig, Eckernförde, Kiel, Pretz, Eutin og Lübeck, derfra over Rendsborg, Mølln, Lauenborg og Ratzeborg, derfra tilbage til Hamborg, og Udbyttet var maadeligt. Fra Hamborg vilde man gaa til Søs hjem, fornemmelig fordi Faderen havde en Del Varer om Bord i det Fartøj, paa hvilket de indskibede sig. For Modvind maatte de kaste Anker ved Cuxhafen,

¹ Starup Sogn i Kolding.

og man prøvede paa at falbyde sit Kram, hvilket havde et saa heldigt Udfald, at man dér næsten solgte lige saa meget som paa den hele øvrige Rejse. Efter Hjemkomsten var Hans paa Gaarden Taargaard hos Birkedommer Outzen, og da denne havde talt noget med ham, gjorde han ham Forslag om tage til ham, og det i en tredobbelt Egenskab, nemlig som Lærer for hans smaa Børn, som Skriver, naar det behøvedes, og som Tjener, naar man fik fornemme fremmede; men Benævnelsen Tjener skræmmede ham, og han afslog Tilbudet.

Han fortsatte nu sine Vandringer: til Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg, Lübeck og Hamborg, samt til Land Hadeln og Land Wursten i det hannoveranske, men bragte det aldrig videre end til at holde Klæderne paa Kroppen. En Købmand og Sæbefabrikant Garrich tilbød ham at tage ham paa sit Kontor; men da dette var Faderen imod, blev der intet af. Han forlod engang sit Hjem, da hans Moder, som han inderlig elskede, var frugtsommelig med det 8. Barn og var yderst svag; hun tog en øm Afsked med sin kære førstefødte, og i Taarer forlod han det kære Hjem. Han vandrede kummerfuld igennem den vestlige Del af Hertugdømmerne, men stedse fulgt af den kvælende Tanke: „Du ser aldrig din kære Moder mere!“ Han blev syg; men før han var nødt til at søge Sengen, gik han til Jacob Fink og nedlagde hos ham efter Sædvane de faa Penge, han til Dato havde solgt for. Nu blev han meget daarlig, en Læge blev kaldet, en Del Medicin anvendt, og endelig forvandlede den hidsige Sygdom til Koldfeber. Naar han ingen Feber havde, underholdt han sig med at læse i Bibelen, af hvilken han under denne Syg-

dom fik mange Bøger gennemlæst. En Dag, da Febereren nylig havde forladt ham, bankede det paa hans Kammerdør (han havde taget Nøglen ind til sig) og paa Spørgsmaalet: „Hvem banker?“ siger en Stemme: „Hans, Hans, luk op! Din Moder har gjort Barsel og befinder sig vel. Jørgen Møller (det var ham, hvis Kniplinger var mig betroet, og hos hvem jeg havde læst med Børnene) tilligemed sin Kone er her, og de have Brev til dig.“ Patienten fløj fra Sengen, aabnede Døren, kom snart i Klæderne og ilede nu til Fiske-markedet, hvor de logerede hos Tank, og modtog Bekræftelse paa den glædelige Efterretning. De venlige Mennesker trøstede vor stakkels Hans og tilbød at tage ham med til Hjemmet, da de kørte med egen Befordring. Man drak The, og den venlige Mand sagde: „Hør! du skal min Sandten have en lille Thevandspunsch, den kan maaske fordrive din Feber.“ Hans drak den lille Thepunsch, og Febereren rystede ham ikke oftere, men da han var meget svag, vilde han dog tiltræde Hjemrejsen, gik til Fink og bad om de faa hos ham nedlagte Penge. Denne spurgte, hvorfor han vilde hjem, før han havde gjort nogen Handel, og paa Svaret: fordi han var syg og havde Feber, svarede den gæve Mand: „Nej, min Søn, den Sorg maa du ikke gøre dine gode Forældre at komme hjem med uforrettet Sag. Hør!“ sagde han til en af Kontorbetjentene, „gaa med det unge Menneske til Dr. Sommer i Pelmeil, og bed ham fra mig at ordinere ham noget. Naar saa dette er sket, saa følg med til Svane Apothek og sig dem dér, at jeg betaler, hvad af ham maatte forlanges.“ Hans turde ej sætte sig herimod, og kort efter vandrede han til det saakaldte Vierlanden med Ben saa tykke som Stolper,

fortalte dem gamle Krøniker, hvor han havde Nattekvartér; men glad var det stakkels Menneske ikke.

Saaledes svandt fire lange, kedsommelige Aar hen, uden at han fortjente noget, der var værd at tale om. Hvor han fandt en Bog, blev han hængende i den, og al Læsning var ham kær, enten det var Historie, Geografi, Rejsebeskrivelser eller Romaner, alt var ham lige kært. Han øvede sig lidt i at tegne, at spille paa Fløjte og Klarinet; men alt var i Grunden kun Fuskeri og tjente kun til at more ham selv, og saaledes opnaede han sit 20. Aar, der blev hans Livs og Lykkes Vendepunkt. I Begyndelsen af Aaret 1785 var han af sin Fader sendt til Hovedgaarden Trøjborg i et Ærinde til dennes Fætter Forvalter Hemmark. Da han havde røgtet sit Ærinde, spurgte Forvalteren: „Nu, Hans! hvorledes gaar det med din Kniplingshandel?“ „Slet!“ svarede denne. „Hvad kan dertil være Aarsag?“ spurgtes atter, og Svaret lød: „Fordi jeg hverken har Lyst eller Lykke til denne Handel.“ Saa sagde Forvalteren: „Der falder mig en Ting ind. Jeg har i Kommission fra Prokurator Kaalhauge i Ribe at forskaffe Proprietær Lautrup paa Estrup i Jylland et ungt Menneske, der som Huslærer kunde paa tage sig at undervise hans eneste Søn og var det tyske Sprog mægtig. Kunde du ej have Lyst til denne Kondition? Du kan dog Tysk og regner og skriver vel ogsaa skikkelig godt?“ „Tysk kan jeg“ lød Svaret, „tale og skrive, regne kan jeg dygtig; men min Skrift er just ej at rose.“ „Hør!“ sagde han, „tal med din Fader herom, og giver han sin Tilhøvelse, skal jeg nok forskaffe dig Pladsen.“ Gamle Mads Bekkers Ord om Jylland randt ham her i Tanke, og han ilede til Hjemmet. Ankommen her fortalte han

det passerede, saavel som sin Lyst til at overtage Konditionen; men Faderen svarede med Bestemthed nej og sagde, at han skulde vedblive, hvad han havde begyndt, det andet var kun Narrestreger, der aldrig vilde føre til nogen Selvstændighed, og vor unge Ven forlod Værelset med taarevædet Øje. Et Par Dage senere var han i Tønder for at sortere sig med Kniplinger til en snart forestaaende Rejse og mødte paa Gaden en vis Hr. Zoega, der kendte ham og fortalte, at han havde været i Clixbøl hos Hans's Onkel Jensen, at han havde talt med denne om et ungt Menneſke, der var det tyske Sprog mægtig og kunde overtage en Huslærerpost paa en Herregaard i Jylland, samt at Jensen havde ment, at hans Søstersøn saavel kunde have Lyst som Duelighed til at overtage denne Post. „Jeg har“, sagde han endvidere, „denne Kommission fra Forvalter Hemmark paa Trøjborg, til hvem du i saa Fald kan henvende dig.“ „Ja saa“, svarede Hans, „Hemmark har selv talt med mig herom; men jeg maa ikke for min Fader.“ „Ja, saa er din Fader en Nar,“ sagde Zoega og gik sin Vej. Hjemkommen fortalte Hans sin kære Moder det passerede; men hun raadede ham at tie dermed, da det ellers vilde volde Fortræd for hende som for ham, og stakels Hans tav og græmmede sig over det fejlslagne Haab. Efter nogle Dages Forløb havde Faderen atter et Hverv til Trøjborg, som udførtes ved ham selv. Hvorledes nu Ordene m. H. t. vor unge Ven ere faldne, véd man ej, men saa meget er vist, at da han var hjemkommen, gik han straks til Sønnen, der allerede var gaaet til Sengs, og sagde: „Hør, Hans! naar du endelig har saa stor Lyst til at forlade Handelen og gaa til Jylland, saa rejs i Guds Navn, jeg vil nu intet

have derimod.“ Og hvem der blev glad, var vor stakkels Hans. Næste Dag ilede han til Trøjborg, bad den gæve Hemmark om at forskaffe ham Konditionen, medbragte en Skriftprøve, et tysk, af ham selv forfattet Lejlighedsvers, hvad dog ej blev afsendt, og lovede at skikke sig saaledes, at han ej skulde fortryde sin Anbefaling. Da nu vor unge Ven havde nogle Kniplinger, som han absolut vilde have solgt, og nogle udestaaende Smaasummer i Udlandet opkrævet, saa blev en sidste Rejse nødvendig, og denne blev i Begyndelsen af Marts Maaned 1785 tiltraadt. Der indfaldt i denne Maaned en usædvanlig haard Vinter, og endnu den 8. April passerede vor Ven over Isen fra en af Elbørne. I den første Halvdel af Maj Maaned 1785 naaede han Hjemmet, gjorde Afregning med dem, der havde betroet ham Varer, og den 26. Maj bestemtes til hans Afrejse for i en fremmed Egn at betræde en ny Bane, forsynet af hans Moder med gode Formaninger og 16 Sk. i Pungen. Ligesom den 26. Septbr. var vor Vens Fødselsdag, saaledes blev den 26. Maj hans Genfødselsdag.

Han kom benævnte Dags Aften over Ribe til Estrup, og næste Dags Morgen vilde hans Principal, Kammer-assessor Lautrup,¹ bringe i Erfaring, hvad den unge Mentor vel kunde præstere. Ved at se hans Haandskrift rystede han betænkelig paa Hovedet og sagde: „Det ser s'gu temmelig tysk ud; men hvis han ikke

¹ Kammerassessor Henrik Hans Kristian Lautrup, f. 1751, † 1802; gift med Karen, f. Bolvig († 1804), Datter af Assessor Bolvig til Nebbegaard. Jfr. O. Nielsen: Hist. Efterretn. om Malt Herred S. 15 i.

Af dette Ægtepar hidsættes her Portræter efter Oliemalerier, der ejes af nuvær. Propr. O. Lautrup paa Estrup.

er selvklog og intet har imod, at min Søn faar Forskrifter fra en Mand, der skriver en smuk Haand, hvorefter han da ogsaa selv kunde danne og forbedre sin Haand, saa faar vi jo at se, hvorledes det kan gaa.“ Han erkjendte sig nu om, hvad ellers mere jeg kunde, og spurgte derefter, hvor meget der for-

Kammerassessor H. H. K. LAUTRUP.

langtes i Løn, hvortil vor unge Ven meget fornuftig svarede, at naar et Aar var omme, maatte Assessoren give ham, hvad han mente, han maatte have fortjent. „Nu“, sagde Assessoren, „det maa jeg lide! Her er nu for det første en Specie som Fæstepenge.“

Han begyndte nu at informere sin syvaarige Elev,¹

¹ Laurids Frederik Lautrup, f. 1778, † 1838, Ejer af Estrup til 1830.

en lille godmodig Dreng, fik Forskrifter fra en Fortids Foged paa Gaarden, skrev selv efter samme for at forandre sin Haand til det bedre, underviste i Religion, Historie og Geografi saa godt, han kunde, samt Tysk og Regning. Hvad der tjente som Spore til Flid, var Fortællinger af Eventyr og Krøniker af

Fru KAREN LAUTRUP, f. BOLVIG.

„1001 Nat“ og andet lignende, af hvilke vor unge Vens Hukommelse besad et udtømmeligt Forraad, og snart var han yndet og afholdt i Familien. Assessor Lautrup var en hjertensgod Mand og fremfor mange Datids Herremænd en Fader for sine Bønder. Han havde haft det Uheld ved Væltning at faa sin Fod knust i Ankelen, hvorved han blev halt for sin

Levetid. Konen var ogsaa god, men meget svagelig, og havde til den Tid kun én eneste Søn, der ligeledes var et godt Barn, og saaledes tegnede alt til et heldigt Udfald. Med forandret Stilling og Opholdssted forandredes ogsaa vor unge Vens Navn. I Hjemmet var hans Navn sædvanlig Hans (ad Johans), men her benævntes han først Wulff.

Men Monsieur Wulff kunde let i den første Maaned af sit Ophold her have forskærtset sin hele Lykke. Ridefogden Monsieur Faaborg anmodede ham om at gøre en lille Tur med ham til en af Godsets Byer, samt at jeg gerne kunde tage Husbondens Hoppe, der dog intet bestilte, at ride paa. Min Elev var med sin Moder paa Nebbegaard hos Fruens Broder, Principalen var i Ribe, og jeg indvilgede. Vi kom til Vejen, og her blev skænket Snaps, som jeg ikke var vant til; men Fogeden satte paa det første Glas et „Død og Pine“, paa det andet sin Salighed og paa tredje „Fanden ta' mig“, at jeg skulde drikke, og jeg drak for ej at gøre ham ménsvoren. Værten Terman-sens Søn hørte mig gerne fortælle om mine Vandringer, kom frem med en Flaske Vin, og nu gik alting herligt. Mod Aften toge vi til Vorup, og her blev igen drukken meget. Det blev Midnat, vi vare fulde og begav os paa Hjemrejsen, men da vi havde redet omtrent en Fjerdingsvej, faldt Ladefogden(!) af Hesten, rullede ned i den høje Vejgrøft og sov sødelig. Jeg sprang af Hesten, ruskede ham vaagen, og vi fortsatte Rejsen. Det blev nu Dag, og i Nærheden af Gaarden havde Fogeden sine Løjer af at slaa min Hest over Næsen med sin Stok. Dette undveg jeg ved at sætte Hesten i Galop. Han vilde følge, men hans Hest styrtede, kom derefter løbende ledig ind i Gaarden;

men Fogeden laa livløs udenfor paa Stenbroen. Min kolde Haand lagde jeg ham i Hjertekulen, han aandede, men en Blodstrøm styrtede ham ud af Halsen. Vi bare ham ind i det nære Staldkammer, og da der blev tyttet lidt Eddike og koldt Vand i ham, standsedes Blodstrømmen, men i Hovedet havde han et Par slemme Huller. Nu — man tænke sig min fortvivlede Stilling ved denne Affære! Henimod Middag kom Assessoren fra Ribe. Man undveg ham hele Eftermiddagen; men næste Formiddag kom han ind i vor Vens Kammer med de Ord: „Ja, Farilil! jeg véd, hvad der er passeret, og kender det Selskab, han er kommen i. Lad dette være en Lærestreg for en anden Gang, denne Gang skal det være glemmt!“ Vor stakels Ven blev sjæleglad og vogtede sig for et da capo.

Pastor Høstmark¹ var Præst i Andst og boede i Gamst, han var Fætter saavel til Herren som til Fruen. Han havde en Søn² og en Datter,³ og snart gjordes Bekendtskab baade med Faderen og Børnene, som alle viste ham Tillid, Venskab og Fortrolighed, hvilket vedvarede, saa længe Fader og Søn levede, og vedvarer, hvad Datteren angaar, i en uafbrudt Række af 60 Aar.

Da Gaarden havde en Del Tiende, saa gjorde vor Ven sig allerede næste Høst bekendt med dette Væsen, som var temmelig vidtløftigt at finde Rede i, da den største Del af Bøndergodsets Marker endnu vare uudskiftede. Og da det første Aar var til Ende, gav

¹ Om ham se „Fra Ribe Amt“ 1907, Side 95 Anm., og Kirkehist. Saml. Fjerde Række VI., 624 f. — Assessor Lautrups Moder var hans Faster. (Red. Anm.)

² Niels Høstmark (f. 1765), død som Kaptajn og Postmester i Vejle 1805. (Red. Anm.)

³ Cathrine Dorthea Høstmark (f. 1767), ægtede Landvæsenskommissær H. M. Ammitzbøll († 1831), Ejer af Faarupgaard i Jelling Sogn, og døde 1847. (Red. Anm.)

Principalen ham 24 Rdl. i Løn, foruden adskillige Pre-senter, han i Aarets Løb havde faaet, der beløb sig til mer end det halve af den nævnte Sum, og 16 Rdl. af Lønningen sendte han hjem til sine Forældre.

Hollænderiet¹ var bortforpagtet; men til 1. Maj 1786 overtog Ejeren det selv, og Huslæreren blev ansat som en Slags Bogfører herover, og fik ogsaa det Hverv, at aflevere solgte Partier af Smør og Ost til Kolding og Varde; og da han nu ved slige Lejligheder gjorde adskillige Rejser, sædvanligvis til Hest, saa havde han Lejlighed til at gøre adskillige Bekendtskaber. I be-nævnte Aars Juletid fik han Tilladelse til for første Gang at besøge sine Forældre; men før han rejste bort, sagde Assessor Lautrup: „Min Sadel er gammel, og da jeg véd, at man i Tønder kan faa gode og smukke Sadler, saa køb en til mig — her er Penge.“ Han glædede sig til denne lille Kommission, rejste til Tønder, besøgte sine derværende Søskenbørn og købte en saakaldt halv engelsk Sadel, som i Sædet var overtrukken med grønt Klæde i Figurer afstukken med gul Silke. Da han nu var kommen hjem, bragte han Sadelen op til sin Principal og glædede sig inder-lig, da denne var saa vel fornøjet med det gjorte Køb; men hans Glæde blev endnu større, da han hørte de Ord: „Slid den nu med Helsen! Den gamle Sadel er god nok til mig.“

Der blev paa Gaarden aldrig spillet Kort, men Assessoren spillede gerne et Slags nu af Mode gaaet Brætspil, Tocadille kaldet. Dette lærte han Huslære-ren, der hver Aften spillede med ham, naar der ej var fremmede.

I Begyndelsen af Aaret 1787 blev der antaget en

¹ c: Mejeriet.

Danselærer for den unge Lautrup, som ogsaa for Proprietær Hvass' Børn paa Melbygaard,¹ hvoraf Huslæreren da ogsaa profiterede og fik tillige en Smule Undervisning i at spille paa Violin, men han bragte det ej synderlig vidt. Paa Klarinet og Fløjte blæste han derimod temmelig færdig, men dog alene efter Gehør.

Fru Lautrup havde en Broder, Ritmester Bolvig paa Herregaarden Bøgsted i Vendsyssel. Denne var paa Estrup i 1786, fornøjede sig over den Fremgang, min Elev havde gjort, og da han havde en ligealdrende Søn, saa var det hans Ønske, at denne maatte komme til Estrup for at nyde en lignende Undervisning. Jeg hentede ham i Klode Mølle ved Viborg og fik saaledes to at undervise i Stedet for én; men den stakkels Dreng havde intet Nemme og lærte intet.

Der blev talt meget om min Fremtid, og da den unge Lautrup skulde studere, saa var det nødvendigt, at han fik en anden Lærer; men mit Ønske var ligefuldt at blive paa Estrup, hvis den daværende Ridefoged Kaalhaage entledigedes, naar min Information ophørte; og for at danne mig til denne ny Stilling lærte jeg nu saavel juridiske som til Landhusholdning hørende Skrifter, der fandtes i Ass'. Bogsamling. Han forærede mig Christian V's Lov samt Hesselbergs juridiske Collegium. Man kan sige, at den herlige Mands Godhed mod mig trættedes aldrig. I Aaret 1787 blev bestilt et nyt Egechatol til mig, saa smukt og godt, som Datiden kunde tilvejebringe det, med dirkefri Laas og pletteret Beslag. Han forærede mig desuden samme Aar en meget fin Klædes Klædning, og saaledes svandt Tiden til 1788, den første Maj, da Principalen forærede mig en smuk sort 6-aarig Hoppe, da jeg

¹ Her menes rimeligvis Nielsbygaard (Føvling Sogn), som fra 1778 til 1795 ejedes af Propr. Peter Wass († 1814). (Red. Anm.)

dog som *Ridefoged* burde ride min egen Hest, og kort efter et Par Sølvsporer, der vejede 13 Lod, som Herren havde anskaffet sig i sine Frierdage, men nu ej brugte mere, da han ingensinde red videre end omkring paa Marken.

Da vor Fyr endnu var hjemme, bar han afskaaret Haar, og de tilbagekæmmede Forhaar holdtes fast paa Baghovedet med en saakaldt Krumkam; men da enhver, der holdt sig for et skikkeligt Menneske i hans nyere Omgivelser, bar Nakkepisk med Topper og Ørebukler, saa blev sligt af ham snart efterbet. Da han nu selv kunde gøre sit eget Haar tilrette, saa blev han bestaltet Friseur for sin Principal, der ogsaa bar Paryk med Topper og Bukler. Da han nu var paa Veje til at blive Ridefoged eller egentlig Godsforvalter, ansaa han sig selv for en ej ubetydelig Person.

....Estrup Gods var ikke ubetydeligt. Hovedgaarden havde 28 Tdr. fri og 5 Tdr. ufri Hartkorn med Areal af Ager, Eng, Skov, Hede og Mose 1300 Tdr. Land. Godset bestod af 4 Kirkesogne, paa enkelte Gaarde nær, med 234 Tdr. contribuabelt Htk., desuden Konge- og Kirketiende af hele Malt Sogn, do. af rigelig det halve Brørup Sogn, samt Kirketiende af Holsted, Læborg og Vejen Sogne. Der havdes 33 Hoveri gjørende Plove, samt 31 saakaldt fri Gaarde, der blot forrettede bestemt Arbejde og hver forrettede 3 Ægter aarlig. Paa Hovedgaardens Mark var 250 Tdr. Land bevokset med god Ege- og Bøgeskov, og paa Godset over 100 Tdr. ringere do., og af Raadyr og Harer gaves en stor Mængde. — Gaardens Besætning bestod af 110 Køer samt rigelig 40 Stkr. Ungkvæg. Til det egentlige Avlsbrug holdtes ingen Heste, da samme

blev dreven af Bønderne; men saasom Ass. Lautrup paa Vestervig Kloster havde lært at kjende Mergelbrug, saa var han i det sydlige Jylland den første, som der indførte samme; saa holdtes hertil sædvanlig 6 Heste tilligemed de fornødne Folk, saasom Mergelen alene brugtes paa forhen udyrkede Jorder, men ej paa de af Hovbønderne drevne.

Det, hvormed jeg nu skulde sysselsætte mig, var Skatteopkrævning paa hele Godset, Skiftehold, naar nogen døde, Bogholderi over Avl og Mejeri samt undertiden smaa Forretninger ved Tinget. Disse Forretninger vare mig jo fremmede, men ved den gode Kaalhauges Hjælp havde jeg i det sidste halve Aar saa temmelig gjort mig bekendt med samme. Tilsyn med Avlingen og Hovfolks Tilsigelse var Ladefogedens Sag; men jeg gik dog med i Marken, naar jeg havde Tid dertil.

Da jeg tiltraadte mit Fogderi, havde Herremanden saa at sige Hals og Haand over Bonden, men Forløsningens Time stundede til. I Aaret 1788 blev Stavnsbaandet løst, og dette var et stort Gode; thi ingen Bonde, være sig Mand, Karl eller Dreng, turde søge eller tage Bopæl eller Tjeneste udenfor Godset, med mindre man i Forvejen havde købt sit Fripas, og dette Baand var paalagt Bonden, fordi det var Herremandens Pligt stedse at holde et Nummer i Arméen besat af hver 21 Tdr. Htk., han ejede. Nu overtog Kongen selv at lade udskrive Soldater og fritog Herremanden herfor, men fratog ham da tillige Raadighed over Bondens Person, og dette smertede Herremanden dybt. Men snart skete noget, som saarede endnu dybere. Herremanden kunde tilsige Bonden at møde til Hoveri hver Dag, hvis han saa vilde, og herved

spildtes jo for ham saare megen Tid til Unytte; thi Hovtiden henslentrede for en stor Del i Lediggang. Men for nu at hæve dette Onde udkom en Anordning, ifølge hvilken Hoveriet skulde bestemmes, saaledes at saavel Pløjeland, der af ham skulde drives, som Enge, der skulde bjerges og hjemkjøres, efter Maal blev ham tildelt, ligesom Dagene for det øvrige Hoveri bleve bestemte. Disse vare de Svøber, som drev Herremændene til at sælge deres Godser, fornemmelig da hertil kom en Smule Lokkemad, som bestod deri, at det lovedes den Godsejer, der solgte sine Bønder med Rettighed og Herlighed, herefter som hidtil skulde beholde sin Hovedgaard skattefri, og nu kappedes man i mange af Landets Egne næsten om at skille sig ved sine Bønder, ja, for en Del ogsaa ved Gaardene, til en ubetalelig Lykke for Bondestanden, da herved for største Delen fremstod en velhavende Middelstand, hvor forhen ikkun fandtes Herrer og Trælle.

Ass. Lautrup var en meget god Mand mod sine Bønder som imod alle, der havde med ham at bestille. Hele Godset laa, da han modtog samme, i Fællesskab. I Aarene mellem 1779 og 1785 bleve de alle udskiftede, naturligvis paa hans Bekostning, og over 40 Gaarde og Huse bleve for at tilvejebringe gode Lodder flyttede til Udmarkerne, ikke ved Tvang, men ved at tilstaa enhver, som frivillig vilde flytte, en betydelig Del Bygningstømmer at Gaardens egne Skove. Da nu Kongen, som sagt, havde klippet Herremændens Vinger lidt, hvorved man vel kan antage, at Bonden blev en Smule storsnudet, saa bleve denne Egns Herremænd paa Noderupholm¹, Sneumgaard,

¹ Skal forméntligen være Nørholm (Torstrup Sogn). (Red. Anm.)

Kjærgaard, Sønderskov, Estrup og flere Tid efter anden til Sinds at gjøre deres Fæstere til Selvejere, og mer end Halvparten af Estrup Gods's Bønder vare solgte, da jeg i Aaret 1794 forlod Gaarden.

M. H. t. Hoveriets Bestemmelse gav det en Del at bestille, og da jeg ikke ganske var disse Arbejder voxen, saa tilkaldte Ass. L. Sognefogden Elbæk fra Bobøl, en duelig Mand, der forhen havde været Ridefoged paa Sønderskov; men selv fik jeg bagefter en Del at bestille med at opmaale Vejene saavel til Byen som til Udflyttere paa hele Godset.

Med Skatteopkrævning gik det, som det bedst kunde, og jeg havde ondt nok ved at præstere præstanda paa Amtstuen. Blev det for galt med Restancerne, saa havde jeg Magt og Myndighed til at sende dem Execution paa Halsen, hvortil jeg dog ikkun greb i yderst Nødsfald; thi jeg fandt en lille Hjælpekilde i Pastor Høstmarks Vennesind imod mig. Min Principal havde sjælden liggende Penge, og da jeg et Par Gange forgjæves havde anmodet ham om et lille Laan for at klarere paa Amtstuen, henviste han mig stedse til Peter Tveraad, en aftakket Underofficer, hvem jeg brugte som Executant. Nu var jeg to Dage før Juleaften ét af Aarene i Gamst Præstegaard, fortalte, at jeg før Nytaar skulde have Skatterne betalt paa Amtstuen, men at Bønderne vare altfor forsømmelige, og jeg altfor skaansom til ved Execution at fremskynde Betalingen. „Hvor meget mangler De?“ spurgte Præsten. „100 Daler“, svarede jeg. „Naar kan De betale dem?“ sagde han. „Den 1. Februar“, svarede jeg, og nu rejste han sig, fremtog af sit Chatol 100 Rdl., og nu kunde jeg klarere paa Amtstuen. Den 1. Februar havde vi en Storm, at det blæste Huse om-

kuld; jeg satte mig imidlertid til Hest og red, som jeg kunde bedst, til den Gamster Præst. „Gud bevare os!“ sagde Pastor Høstmark, „hvad tænker De paa i et saadant Vejr?“ — „Det er“, svarede jeg, „den 1. Februar, og her er de 100 Rdl., De var saa god at laane mig“. — „Naa“, sagde Præsten, „fra i Dag af ligger stedse ét eller to Hundrede Rdl. i mit Chatol til Deres Tjeneste.“ — Jeg afbenyttede hans Godhed kun sjælden; thi de Skillinger, jeg Tid efter anden opsparerede, bleve anvendte til Skattebetaling for de efterladende; men Rente bare de aldrig, ja, næppe engang Tak. Blandt andre efterladende var en vis Poul Hansen i Tusbøl, hos hvem jeg paa én Gang havde 7 Kvartaler til Gode, og som gav knubbete Ord, da jeg truede med Udpantning. Jeg spurgte nu, om dette var den Tak, jeg skulde have, fordi jeg havde betalt hans Skatter paa Amtstuen med mine Penge? Han svarede ja; thi jeg kunde jo vel begribe, at naar han ikke kunde betale 1 Kvartal, kunde han mindre betale 7. — Knud Vestesens Kone i Vejen tænkte anderledes: hun betalte sine Skatter til rette Tid og forærede mig desuagtet engang $\frac{3}{4}$ $\overline{\text{fl}}$ Uld, hvoraf jeg i Kolding lod mig forfærdige en Hat; og dette var alt, hvad jeg erholdt i Foræring af Bønderne i de 6 Aar, jeg var Foged.

Amtmændene vare til hin Tid Skifteforvaltere paa paa det saakaldte Strøgods eller med andre Ord: hos Selvejerne. Med daværende Amtsfuldmægtig Lund, som var fra Daler, havde jeg gjort Bekjendtskab, og af ham overdroges jeg Skiftehold, naar Dødsfald paa slige Steder i min Omegn indtraf. Min Fordel var herved kun liden, da jeg maatte betale Salair til Amtsfuldmægtigen, og erholdt for min Umage kun 2

Rdl. under Navn af Douceur til Skifteforvalterens Tjener.

Dage, Uger og Aar hensvandt nu uden nogen Forandring i min Stilling. I Løn erholdt jeg kun 30 Rdl. aarlig. I det første Aar skrev jeg nogle Fripasser og erholdt for hvert i Skriverpenge 1 Rdl.; naar en Bonde fæstede en Gaard, fik jeg et Fæstebrev at skrive og derfor 2 Rdl., men sædvanlig sidenefter sagde min Principal: „Ja, Farlil! Per Madsen har betalt sin Indfæstning med 50 Rdl. — her er 10 Rdl. til hans Part af samme“. Men uagtet jeg aarlig, trods al min Spar-sommelighed, havde i Udgift til Klæder, Hestebeslag og Sadeltøj m. m. omtrent 60 Rdl., saa sammensparede jeg dog i 6 Aar 500 Rdl. Courant.

Jeg gjorde undertiden Rejser til Thingstedet, som laa tæt ved Endrupholms Mølle, hvor jeg gjorde Bekjendtskab med Tranbergs og senere med Svigersønnen Friis' Familie, hvor jeg ved Lejlighed havde mange Fornøjelser. I Aaret 1793 havde jeg Forretninger at afgøre med Herredsfogden Kammerraad Varthoe i Roest Mølle, hvor jeg var til Sinds at blive om Natten. Paa Henvejen holdt jeg an i Enderup Mølle, og da Jomfru Tranberg hørte, hvor jeg vilde hen, bad hun mig om at komme dertil om Aftenen og blive dér om Natten; hun troede, at Jomfru Poulsen kom derned. „Dem kender jeg ikke“, var mit Svar, „og har intet med dem at bestille; men Kammerraaden har jeg lovet, det første jeg kom til ham, at blive der om Natten.“ „Aa!“ sagde Søster Ane, „dér vil du kede dig; thi Jomfru Poulsen er ret en kjøn Pige.“ Jeg rejste, forrettede mine Ærinder hos Kammerraaden og ventede, man vilde erindre mig om mit givne Løfte: at blive der om Natten; men det skete ikke.

Nøde mig paa dem vilde jeg ingenlunde og fornemmelig, da Jomfru Tranbergs Invitation randt mig i Hu, og da der endnu var en halv Times Tid til Aften, lod jeg Hesten trække frem og kom, da man nylig havde tændt Lys, til Enderup Mølle, hvor da den omtalte Jomfru Poulsen virkelig befandt sig. Vi morede os Aftenen igjennem paa bedste Maade ved Krønikefortælling, Visesang og anden Spøg, og Dagen efter rejste jeg hjem. Jeg kom kort efter igjen til Enderup, gik op til Gaarden til derværende Ridefoged eller Forvalter Sørensen, som jeg alt længere havde kendt, besøgte tillige Fru Teilmann, og paa Tilbageturen aflagdes ogsaa et Øjeblik Besøg hos Forpagter Poulsen, og saaledes knyttedes et selskabeligt Baand, der senere fik en saa stor Indflydelse paa mine Fremtids Dages Skæbne. Caroline Poulsen var i mine Øjne en meget smuk Pige, var dertil blid og godmodig, og vi lærte at forstaa hinanden. Hun lovede at knytte sin Skæbne til min, og hendes Forældre² gav hertil deres Samtykke.

Min Forlovelse tilkjendegav jeg mit Herskab, der jo ej kunde have noget derimod, men vistnok ansaa samme som en Ubesindighed. Dog gik alting, Gud ske Lov, godt. Fra nu af vendte Hu og Tanke sig til at vinde et eget Hjem, og da min Principal da allerede havde solgt en Del af Godset og vilde sælge det hele, saa tilbød han mig et lidet Sted, Holsted Møllehus kaldet, hvor der holdtes 2 Heste og 6 Køer, naar jeg selv vilde udleje Fæsteren eller oppebie hans Død; men med et saadant lidet Sted vilde jeg dog ej

¹ Hun var Datter af den daværende Forpagter paa Endrupholm Asmus Anton Poulsen (f. i Angeln 1732, død i Rovst Mølle, Grimstrup Sogn, 1804). Et her indskudt Stykke om samme A. A. Poulsen er udeladt.

gerne begynde, uagtet den gode Husbond sagde: „Man maatte krybe, til man kunde lære at gaa“. En Gaard paa Godset, Egeris¹ eller Faarehuset kaldet, som var Hovedgaardstakst, og til hvis Mark stødte en ved Kongeaaen beliggende Eng, der aarlig afgav 30 Læs Hø, havde jeg Lyst til; men man troede, at dette vilde overstige mine Kræfter, og talte om Sikkerhed ved Kaution, hvilket fornærmede mig i den Grad, at jeg frasagde mig alt Kjøb paa Estrup Gods. At jeg besøgte Enderupholm ved enhver mulig Lejlighed, vil man let forestille sig; men engang havde et saadant Besøg ubehagelige Følger. Jeg havde Ærinde til Ribe og vilde vende tilbage over Enderupholm, hvilket gjorde Vejen 2 Mil længere. Jeg red bort i Tide og tog et Stykke Brød i Lommen, som jeg undervejs vilde give min Hest; men da jeg vidste, at den ej vilde have Brødet, naar den blev varm, da det blæste stærkt og Vinden var imod, steg jeg af i den saakaldte Langeskov for at give Hesten Brødet. Jeg tog Bidselet af og holdt med den højre Haand i Grimen; men en opflagrende Fugl skræmmede den muntre Hest, saa den gav en Sats fremad. Jeg holdt vel i Grimen, men snart tog den Magten fra mig, og da jeg vel holdt i Grimen, men ej kunde standse Hesten, saa maatte jeg efter at have løbet et Par hundrede Skridt give slip, styrtede selv til Jorden; og da jeg igen rejste mig, hang den venstre Arm dinglede ved min Side, saa jeg maatte antage, den var brækket mellem Skulder og Albue. Hesten blev staaende et Stykke fra mig og vendte sig for at sé, hvor jeg var bleven af; men da jeg nærmede mig, satte den i Galop efter Hjemmet. Min Hat havde jeg tabt, Ridekappen kastede jeg af og stylvrede efter det bortløbne Dyr saa

¹ i Malt Sogn.

godt jeg formaaede; og hvor Gaardens Mark begyndte, var der Hegn med et lukket Led, som hindrede Dyret i at komme videre. Et Hus laa noget foran Ledet; men ikkun Konen og nogle smaa Børn vare hjemme. Jeg bad Konen gribe Hesten, om det var muligt, hvilket lykkedes. Hun trak den til Huset, lagde Tøjlen paa samme, og det største Barn holdt nu Hesten, medens Konen fulgte ind med mig, tog Listen af sit lille Svøbelsebarn, bandt mig samme om Halsen, hængte deri min smertefulde Arm, fandt en gammel trekantet, hendes Fader tilhørende Hat, og med denne paa Hovedet kom jeg med megen Møje i Sadelen og kom saaledes som Ridder af den bedrøvelige Skikkelse tilbage til Gaarden. Assessoren var just i Gaarden, jeg fortalte ham mit Uheld, og straks befalede han Kusken at køre til Ribe og hente Lægen. Kofod, som senere blev Biskop i Ribe, var da Præst i Præstkjær,¹ og denne havde fortalt mig, at han havde lagt sig efter at chirurgere samt kunde kurere Benbrud. Saa bad jeg, at Vognen maatte køre mig derhen i Stedet for at køre til Ribe, og dette skete. Ankomsten til Præstkjær fortalte jeg Pastor K. mit Uheld. Jeg blev bragt fra Vognen, ført ind i en Stue, og Præsten gjorde nu Anstalter for at faa Skinner og Bandage til den brækkede Arm. Da dette var samlet, blev Ærmet opsprættet og Armen blottet, men da Præsten havde befølt samme, udbød han: „Nej, den er ikke brækket, men af Led i Skulderen, og dette er værre, her formaar jeg ikke at hjælpe.“ Jeg sagde da, at Ærmet maatte bindes til Armen saa godt som muligt, og jeg vilde da prøve paa at lade mig kjøre til Ribe; men hertil svaredes nej, det maatte jeg ikke, thi det

¹ Om denne se „Fra Ribe Amt“ 1906, S. 2 ff.

kunde jeg ikke holde ud — og Vognen kørte da til Ribe for at hente Petri. Denne kom henimod Aften, og en halv Time derefter var Armen i Led og blev det indtil denne Dag; men i en 14 Dages Tid maatte jeg bære den i et Bind, som dog ej havde stort at betyde.

Kort efter modtog jeg Brev fra min tilkommende Svigerfader, at Nebel Mølle¹ var averteret i Aviserne, at han kjendte den fra den Tid, han havde boet der i Egnen, som en skikkelig god Ejendom, og at han ønskede, at jeg vilde følge med ham derhen for om mulig at slutte Kjøb om samme. Et Par Dage senere gik Rejsen for sig. Mølleværket fandtes daarligt, Bygningerne smaa og tildels forfaldne, Jorderne af temmelig Udstrækning, men for en stor Del magre og omtrent 40 Tdr. Land bevoxet med Lyng. Dog var Gaardens nærmeste Omgivelse ganske tiltrækkende, og en smuk Dal, igjennem hvilken flød en Aa, havde en Mængde Træer og især en Bakke paa omtrent 2 Tdr. Land med en Mængde skjøne Ege- og Bøgetræer. Besætningen bestod af 4 Heste, 12 Køer, noget Opdræt og nogle Faar, og for denne Ejendom forlangtes intet mindre end 5,500 Rdl. Cour. Vi fandt Prisen for høj og toge til Dons Mølle, hvor Poulsen fra Fortiden var kendt, for at raadslaa med Ejeren, Drejer, om denne Sag, der ligeledes fandt den forlangte Pris altfor høj og henviste os til Nygaard eller Gudsø Mølle, hvilke efter hans Mening vare tilfals. Vi toge til Gudsø Mølle, men Ejeren vilde ikke sælge. Vi vendte tilbage og forsøgte vor Lykke paa Nygaard, der havde 11 Tdr. Hrtk., Hovedgaardstakst, gode Jorder af betydelig Udstrækning, store og gode Enge samt en meget god

¹ I Vester Nebel Sogn ved Kolding.

Skov, og vare næsten enige med Ejeren, Trane, om 6,000 Rdl. Cour., hvad i Grunden ej var for meget. Min tilkommende Svigerfader kom i Disput om Fortids Tildragelser, der opirrede ham saaledes, at han afbrød Handelen, og Trane beholdt selv sin Gaard. Vi vendte os nu atter til Nebel Mølle, som efter lang Ventilation købtes for 4,000 Specier, og i Aftægt 24 Sp. aarlig, saa længe Sælgeren levede. I Kjøbet fulgte 2 gamle Heste, 8 Køer, en Vogn og en Plov og en Harve, og af Kjøbesummen behøvedes kun udbetalt 800 Specier, og det øvrige kunde mod 1. Prioritet blive indestaaende i Ejendommen. Jeg maa herved bemærke, at Nebel Mølle var forholdsvis langt dyrere i 5,000 Rdl., end Nygaard havde været i 6,000 Rdl. Og hvad havde vel jeg at købe Ejendomme for? Jeg havde sammensparet omtrent 500 Rdl., min Principal gav mig 200 Rdl., Poulsen gav sin Datter 500 Rdl. og af Etatsraad Teilmann paa Nørholm havde hun en Faddergave paa 200 Rdl., altsaa ialt 1400 Rdl. Cour. Men Mølleværket, som vort Haab fornemmelig beroede paa, maatte fra Grunden opføres paany, og for at faa denne Sag sat i Gang var Lorenzen i Vejen Mølle min Raadgiver. Der blev skrevet til en Møllebygger i Langenhorn¹ ved Navn Thomas Boisen, som kom herved for at efterse Stedet, give Tegning og slutte Akkord, og vi bleve enige om, at den nye Møllebygning skulde opføres paa den østlige Side af Strømmen, 14 Alen lang og 14 Alen dyb med en Rugkværn, en Skalkværn og en Boghvedekværn. Mesterens Dagløn akkorderedes til 24 Lybskskilling daglig, Mestersvenden 20, den næstefter 18, den tredje 16 og en Dreng 12 Lybskskilling, foruden Kost, Logis og Vask, virkelig haarde Vilkaar for en fattig Be-

¹ Mellem Tønder og Husum.

gynder, og hvor skulde Pengene komme fra? Af min Principal kunde jeg intet Laan vente, den gode Pastor Høstmark i Gamst var, kort efter at jeg havde købt Møllen, død; men jeg henvendte mig til hans Datter, min saa trofaste og kjære Veninde, og hun gav mig Løfte om et Laan paa 700 Rdl., uden hvilket jeg aldeles ikke kunde have tænkt paa Byggeri. Jeg købte i Vinterens Løb til Knaghjul, Stjernehjul og Drev. Fyrrebjælker saa svære, som jeg behøvede dem, vare ej at erholde i Kolding, min Mester rejste fra Langenhorn til Flensborg og gjorde der Indkjøb af Fyrretømmer og tykke Brædder til Kælderloftet, hvilket alt til hin Tid var temmelig kostbart, saa hver af de 12 à 14 Alens Bjælker kostede 6 Rdl. foruden Skibsfragt fra Flensborg til Kolding. Bygningen vilde jeg opføre af Brandmur, og Murstenene dertil kunde faas fra Provst Kastbjerg i Lejrskov, en Mil borte, eller fra Stalderupgaard, kun $1\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej fra Møllen. Hen paa Vinteren var jeg engang i Nebel Mølle og lod Jens Jepsen, som skulde udføre Markarbejdet, hente for at tage ham med til Stalderupgaard og med mig undersøge de derværende Stens Godhed, der dog ej fandtes til Tilfredshed. Jeg vilde nu ride fra Stalderupgaard lige over til Lejrskov for at tale med Provst Kastbjerg om Stenkjøb hos ham. Imellem Stubdrup og Ferup løber den fra Nebel Mølle kommende Aa. Det var Tøbrud og Vandet meget højt. I et lidet Hus i Stubdrup spurgte jeg en Kone, om hun mente, jeg kunde ride over Aaen, hvortil hun svarede: det gik jo vel an. Der faldt netop en blandet Regn- og Snebyge, det blæste stærkt, og Vinden var lige imod, saa jeg næppe kunde se for mig. Jeg kjendte ikke Vejen og mærkede ikke, at den, da jeg var kom-

men lidt ud i Vandet, drejede til højre, red altsaa lige frem med Hatten lige i Øjnene, og et Øjeblik efter svømmede Hesten med den rasende Strøm. Jeg troede nu, at det var Vejen, der var saa dyb, og svømmede et Par hundrede Skridt lige frem i den Tanke, at Vejen maatte vise sig, naar jeg naaede Ferup-Siden; men det fejlede. Aaen drejede nu mod Syd langs en stejl Brink, til højre stod en Busk ud i Vandet. og jeg styrede til dens indre Kant, fordi jeg troede, Hesten der kunde naa Bund; men det fejlede ogsaa. Dyret forviklede sine Forben i Grenene, og jeg sank et Øjeblik i op til Hofterne, idet jeg vilde dreje ud fra Busken. Da den var kommen løs, vilde jeg prøve den modsatte Bred, men forgjæves, thi Brinken var for stejl. Nu vendte jeg Hesten imod Strømmen, og den kæmpede imod samme, og da jeg“

Paa dette spændende Sted ender Wulffs Optegnelser, men ikke hans Liv, tvertimod: der kom nu for ham en mere end 50-aarig Virketid, der har sat sine Spor paa mange Omraader, navnlig da paa Landbrugets, idet han her blev en Foregangsmand.

„Een af Marti Maanedes sidste Dage (1794) — blomsterklædt alt Mark og Enge stod — da jeg med min valgte Ægtemage traadte frem for Brude-skamlens Fod. — Vi paa Endrupholm da viede bleve — i en Kreds af Slægt og Venner gjæve“ — skriver han selv i en rimet Levnedstegning, der gaar fra 1767 helt ned til 1846. Men hans Virke oplyses vist bedst ved følgende Brev, som en unavngiven, der besøgte ham 2 Gange med 38 Aars Mellemrum, fik optaget i „Landøkonomisk Tidsskrift“ for 1832 „som Eksempel

paa, hvad Dygtighed og fornuftig Sparsommelighed kan udrette ved Landvæsenet“. Han fortæller: „Som ungt Menneske paa henved 22 Aar blev jeg i Handelsforretning af min Fader sendt til Jylland. Jeg tog over Ribe til Vejle og Horsens, kom over Foldingbro og Aandst, hvorfra man rejste meget nærmere efter Vejle, over Lejrskov, Ferup og Nebel. Fra Ferup kom jeg over et Slags Fæled, hvor der løb vel 20 Vejspor ved Siden af hinanden, kom over en sort med Tuer besat Hede til en dyb Dal, omgiven af høje Lyngbakker, og i Dalen den saakaldte Nebel Mølle. Det var henimod Aften og Vejen ikke let at finde for en fremmed; jeg bad derfor om Nattekvarter. Beboerne var en ung Mand, som med sin endnu yngre Hustru først nylig havde etableret sig. Lejligheden var meget indskrænket og Beværtningen tarvelig; men jeg saa fornøjede Ansigter, og man kom mig med Venlighed i Møde. Manden, som jeg mærkede, gerne vilde underholde med Fortællinger, fortalte mig, at han var Sønderjyde, at han i 5 Aar havde gaaet omkring i sydlige Egne med Kniplinger, at han 20 Aar gammel var kommen til Jylland som Informator paa en Herregaard og var senere bleven Godsforvalter sammesteds, at han nu 30 Aar gl. havde giftet sig og købt denne Ejendom, og var nu i Færd med at bygge en ny Kornmølle, som nok vilde medtage alt, hvad han ejede. Han udbredte sig over Planer med Avlsbruget, hvorover jeg i Stilhed smaalo. Mandens Planer forekom mig lidt luftige. Jeg var om Morgenen før min Afrejse lidt udenfor Gaarden, men saa kun til 3 Sider sort Hede, i Dalen nogle Elletræer, og de nærmeste Omgivelser bestod i nøgne, vel 100 Fod høje Lyngbakker. Jeg fortsatte min Rejse og kom

efter nogle Dages Forløb tilbage og fandt mit unge Par beskæftiget med at række Sten til Murarbejdet, der allerede var naaet et godt Stykke over Jorden. Jeg fandt dette Arbejde mindre passende for Hus-herren og hans Hustru, der dog saa tilfredse ud ved den Sysselsættelse, og tog bort kort efter. I 30 Aar tænkte jeg ikke paa det gjorte Bekendtskab. — — For faa Aar siden kom jeg i Bekendtskab med en Kniplingshandler fra en By ved Tønder, som hedder Brede. Han hed Jens Wulff og fører en meget betydelig Handel med det Fabrikat, ved hvis Forfærdigelse denne Mand beskæftiger 10—1200 Mennesker, og er det beklageligt, at denne Industri ved Englændernes Maskiner saa ganske er kommen i Forfald. Fornævnte Wulff har betydelig Afsætning til Meklenborg, Pommern, Hannover, men mest til fjerne Egne, til Bahia, Havanna, Mexico, og bringer mange Penge ind i Landet. Han opofrer sig meget for sine Medmennesker, men er ogsaa en meget formuende Mand. Det randt mig da i Sinde om den Mand i Nebel Mølle, jeg engang havde lært at kende af samme Navn, og erfarede, det var en ældre Broder, og at han levede og boede endnu i Nebel Mølle. Indeværende Aar (1832) havde jeg i Kommission at købe et Parti jydsk Uld til et Handelshus i Amsterdam og fandt det derfor fornødent at tale med Jens Wulff, der gjorde betydelige Indkøb i den Artikel. Jeg gjorde i den Anledning en Rejse til Jylland og lovede at besøge hans Broder i Nebel Mølle. Jeg kom over Foldingbro til Lejrskov og fandt nu en ypperlig fast Chaussé, let og behagelig at køre paa. Jeg ventede nu paa højre Side Ferup den omtalte sorte Lynghede, men den var forsvunden. Indkommen paa en aaben Mark fandt

jeg rig Afgrøde af Hør, Kartofler, Rug og Byg samt en dejlig Græsmark. Foran mig saa jeg en liden ung Skov, og af dens Midte rejste sig en lille Bygning med Altan og Fløjspir. Jeg kom til Bunden af Dalen, og paa en temmelig god Vej, opført paa Bakkens Rand, øjnede jeg en stor Mængde Træer og teglhængte Huse. Billedet af Nebel Mølle fra hin Tid stod for mig og lignede det slet ikke. Ved Bakkens Fod en pyntelig Bro over Bækken, til den ene Side Træplantning, til den anden Side en Humlehave, og oven over dem en stor Mængde frodige, unge Træer. Paa Toppen skimtedes saa det oven omtalte Hus med Altan. Over en smuk Bro kørte man saa ind i Gaarden, der var rummelig og omgivet af 3 teglhængte og 4 straatækte Huse.¹ Jeg syntes næsten ikke, det kunde være den samme Nebel Mølle, jeg havde set for 38 Aar siden. Jeg traadte saa ind til et Par aldrende Mennesker, hilste dem fra Broderen og fortalte, jeg havde besøgt dem for 38 Aar siden. De mindedes mig, og jeg var dem velkommen. Jeg mærkede snart, den aldrende Wulff havde den unges Fortællelyst, og snart fik jeg at vide, hvorledes han 2 Gange havde maattet opbygge Ejendommen paa Grund af Ildebrand og det straks efter, at han havde nedsat sin Assurance en $\frac{2}{5}$, at han nu havde udmærket Mølleværk, Klædevalkeri,² Hørmaskine, og at han nu besad en Ejendom paa 400 Tdr. Land, havde Udsæd af ca. 100 Tdr. Korn, kunde have 100 Kvæghoveder, 25 Faar, 13 til 16 Heste, at han havde indvundet 2 Søer til Eng og fik 150 Læs Hø der, hvor-

¹ Alt i alt havde han opbygget 148 Fag Hus.

² Der modtog Vadmel fra Farverne i Haderslev, Christiansfeldt og Hjerting, foruden naturligvis fra Omegnen.

for var gravet¹ en Afledning for Vandet paa 4000 Alens Længde, 12 Alens Bredde og 4 Alens Dybde. Ved Ejendommens Tiltrædelse² kunde der kun holdes 12 Køer, 4 Heste og 4 Faar. W. førte mig nu om i de nærmeste Omgivelser. Til Vest gik vi op ad den 100 Fod høje Bakke, han kaldte Bloksbjerg,³ helt beplantet med Træer til Bakkens Top. Her laa det før omtalte Hus: en yndig Bolig, 5 Fag, med Stue, Sovekammer, Køkken og et Pulterkammer. Huset var beboet af en hjælpeløs Familie (Abel), der var sat ud af deres Virksomhed. Paa Husets Altan havde man flere Miles Udsigt, men Hovedsagen var dog, at Ejeren havde Udsigt over hele sin Mark. Vesten for Huset var en Fyrreskov, der langt fra stod saa frodig som Granerne, der aarlig gav Skud paa 5 à 6 Kvartér og havde en Højde af 10 à 12 Alen. At en brun, tør, nøgen Lyngbakke saaledes kunde omskaves, havde jeg aldrig troet; men det havde ogsaa efter Ejeren's Forsikring kostet ham megen Møje. Det plantede tog først ved Grøde, da det i 3 Aar forgæves hvert Aar var forsøgt. Nord for Hovedbygningen var en stor Have med mange Frugttræer. Sonden for Bygningen findes en Indhegning, som vel maa kaldes en Park, gennemskaaren af 2 Strømme, som var forsynet med simple Broer. Her findes Køkkenhaven, Græs til Staldfoder, en Planteskole, som Ejeren har anlagt efter Rentekammerets Anmodning. Naar man traadte ind i Haven, stod paa en Bue:

¹ Til Dels af holstenske Arbejdere.

² Da var der rigtignok ogsaa kun 150 Tdr. Land til Gaarden, og af dem var kun 50 Tdr. opdyrkede, Resten havde han Tid efter anden indkøbt.

³ Til Minde om en Rejse, han 1817 foretog til Harzen.

„Du Livets Vej kun stedse vandrer frem,
Men aldrig du den vandre kan tilbage.“

Man finder paa den skovklædte Bakke en Grotte og i samme en Mindestøtte, hvorpaa staar: „Danerkongens og Fædrelandets gjæve Mand Jonas Collin til taknemmelig Erindring“. Højere oppe en Slags Schweitzer-Hytte med Indskrift: „Endrægtighed bygger Huset“. Jeg ytrede noget om, hvor en ellers sparsommelig Mand havde kunnet anvende saa meget¹ paa Forskønnelse, men han svarede mig: „Mere end 50 Mennesker faa dagligt Brød og Underhold fra min Haand, saa skønt jeg ikke er rig, kan jeg jo dog ofre noget paa min egen og mines Fornøjelse paa denne Maade. Gæstebud gør jeg aldrig, min Kone er sparsommelig og mine Børn nøjsomme.“ Vi skiltes saa og ses maaske aldrig mere.“

Saa vidt den unavngivne Brevskriver. Her skal tilføjes enkelte Ting: 1808 købte W. Halvdelen af Nebel Kirkes Tiende for 1100 Rdl., senere erhvervede han den anden Halvdel (noget dyrere) og $\frac{1}{3}$ af Sognets Kongetiende. 1811 gjorde Kong Frederik VI. ham til Dannebrogsmænd. 1812, da „Bankosedlers Kurs var saare ringe — faste Ejendomme havde Værd“, greb Spekulationen ham: en Køber bød ham for hans „hele Væsen“ den svimlende Sum af 120,000 Daler (man erindre, at han selv i 1793 havde givet 5,000 Dl. for Møllen). Efter det Øjeblik Kurs gjaldt dette Beløb dog kun 20,000 Rdl. D. Courant. Straks efter Salget dalede Kursen til det halve, saa han nødtes til at søge

¹ Der var i Haven foruden de alt nævnte en Mængde Indskrifter, nogle paa Sten, andre paa Skjolde. En mindede om Pastor Høstmark, en anden om Assessor Lautrup, en tredie om „Gud og Kongen“, en fjerde om G. H. Treschow (Amtmand i Vejle Amt 1820—26. Red. Anm)

at faa Handelen til at gaa tilbage, hvilket ogsaa lykkedes ham imod en Udbetaling af 1,000 Rdl. D. C. til Køberen. Kalsbøl Hovedgaard i Bjerre Herred og Brændevinsbrænderiet i Vejle, som han i Mellenntiden havde købt (den første for 100,000 Rdl.) pr. Spekulation, lykkedes det ham at komme af med i gode Maader i Løbet af det følgende Aar. Da Kosakkerne var i Landet, gik han i Fællig med en Ven og leverede med stor Fordel Kvæg til dem i Itzehoe. 1818 byggede han det omtalte Hus „Blokstbjerg“, hvor han senere tog Bolig som Enke- og Aftægtsmand og, skønt næsten fuldstændig blind, skrev sine Erindringer. Han siger i sit rimede Levnedsløb: „Det kaldes Blokstbjerg, thi det spøger der, — mest naar den gamle er i godt Humør“. — 1824 holdt han i Vejle et Foredrag for Kong Frederik den Sjette, og Følgen deraf var, at Kvægtolden ved Grænsen blev ophævet, at Kongen gav Tilladelse til Brændevinsbrænderi paa Landet imod tilbørlig Afgift og endelig, at Kongen lovede at hjælpe Vejle Amt til Anlæg af forædlet Schæferi“. 1828 fik han af Landhusholdningsselskabets Præsident¹ overdraget det Hverv at foretage en Rejse til Tyskland for at faa Ideer til en forbedret Høavl. Sin Rejses Resultater nedlagde han i et Skrift, der foreligger i Trykken. Da der i 1831 var Kolera i flere Nabolande, sendtes der Opsynsvagter til Kysterne, og W. blev en af Kystbefalingsmændene. 1835 valgtes han ind i Stænderforsamlingen i Viborg. Det første Vers i den bekendte „Stændervise“² er helliget

¹ Han fik 3 Gange dette Selskabs Præmie, et sølvforgylt Bæger.

² Se „Samlinger til jydsk Hist. og Topografi“ 3. Række V., 137 f.

ham som Alderspræsident. Han var da 71. Da han i 1845 blev blind, maatte han opgive sit Sæde i „Stænderne“. I 1836 døde hans Kone. 1837 blev han Landvæsenskommissær og Kammerraad, 1840 R. af Dbg. Sammen med Major Ingwersen, Justitsraad With og Oberst Rosenberg dannede han i 1840 en Komité, der indsamlede Bidrag til et Minde for Kong Frederik den VI.; der indkom 14,000 Rdl. Paa Skanderborg Slotsbakke fandt man en heldig Plads for Mindesmærket. 1842 solgte han Nebel Mølle eller Elkærholm, som det ogsaa kaldtes, til en Svigersøn,¹ idet han dog forbeholdt sig Bloksbjerg og en aarlig Rente af 320 Rdl. Kort efter skiftede han, og det er med en vis Stolthed, han nævner den Sum, han kunde dele mellem sine Børn, af hvilke en Søn var bleven holdt til Studeringerne og blev Præst i Grønland.² „Den lybske Mark, jeg en Gang fik af Moder — jeg regnede især blandt Skæbnens Goder. — Det var den Kilde, hvorfra Bækken flød, — der rislede som Arv i Børneskød“. Den var i Aarenes Løb bleven til 18,000 Rdl. Da han i 1845 forlod „Stænderne“, udnævntes han til virkelig Justitsraad. Om en anden Begivenhed i dette Aar skriver han: „Da Fredriks Mindestøtte man afslørte — vor milde Christian (d. 8.) selv tilstede var. — Et Mindevers min Tanke da udførte, — som at fremsige jeg dog Mod ej har. — Men til vor gode Konge jeg det rakte, — som det modtog, det læste, naadigst takte — og mig derefter til sit Taffel drog, — hvor jeg en Flaske Vin da sønderslog.“ Dette Uheld pinte ham længe efter: „Hvad mig i Sind og Hu aldeles trykker: — en

¹ C. G. Campen.

² Carl Vilh. W., død 1880 som Præst i Falslev ved Mariager.
(Red. Anm.)

Flaske, fuld af Vin, jeg slog i Stykker. — En Strøm Madeira langs ad Bordet flød, — hvad mig min brune Kind fast maled' rød.“ Hans Blindhed var dog ellers Undskyldning nok.

„Da Krigen udbrød 1848,“ skriver hans Datterdatter, Enkepastorinde Eulalia Aagaard, „fandt hans Børn det for uhyggeligt for ham at bo saa afsides paa Bloksbjerg, og han rejste da i sidste Øjeblik. inden Fjenden kom, til mine Forældre i Aarhus. Hvem der kunde, flygtede til Øerne, og samme Aften, da han uventet kom til os, skulde vi Børn være sendte med Dampskibet til København med hvad vi ejede af Værdier og Vaaben. Nu bestemte vore Forældre sig til at beholde os og deres Sager hjemme tillige med vor gamle, blinde Gæst. Vi boede paa et af de mest udsatte Steder i Aarhus, ved Skolebakken, hvorfra Tyskerne beskød vore Krigsskibe, som laa i Bugten. Fjenderne stod tæt pakkede om Huset med Heste, Kanoner, Brandraketter osv., da en Officer underrettede os om, at Vinduerne skulde løftes af og Børnene føres ud af Huset. Moder med Bedstefader under Armen og fulgt af en Flok Børn maatte da ud i alt dette Virvar; men det maa man sige til Fjendens Ære: da de saa dette Tog, gjorde de sig al mulig Umage for at skaffe os Plads, saa vi lykkelig og vel kom hen til Bedstefaders gamle Venner Finsens, som var Herredsfoged i Aarhus. Det blev ved Skrækken, Huset blev ikke skudt ned, og Fjenden forlod snart igen Byen. Bedstefader rejste saa efter nogen Tids Forløb hjem igen, men kom aldrig mere til Bloksbjerg, men blev nede i Gaarden i de følgende urolige Krigsaar. I Slutningen af Aaret 1849 blev han syg, og i Begyndelsen af 1850¹ døde han, plejet af sin kærligeyngste Datter Eulalia.“

¹ 16. Januar. (Red. Anm.)